

Veenhoperkogge Boekje 4 December 2001

Inhoud:

Mijn Grootmoeder	2
Verdwenen veen in de Veenhoop	5
Herinneringen in Grosthuisen	11
Juf, Kooiman-Groeneveld (1948-1950)	14
De eerste trekker in Grosthuisen	16
Herinneringen van mevr. Jo Wijnker-van Diepen	18
Ledenlijst	21

Vereniging 'Hemony'

voorzitter: D. Schuijtemaker.
secretaresse: G. Busman.
penningmeester: J. de Reus
redactieleden Veenhoperkogge:
G. Busman
J. van der Lee.
J. de Reus.

correspondentieadres:
Drecht 11,
1633 HZ Avenhorn. 0229-542479.
E-mailadres: j.de.reus@hccnet.nl

1 maal per jaar in december
verschijnt 'Veenhoperkogge'.

Contibutie € 5,65 per jaar
Rabo rek.nr: 3076.27.675
t.n.v. Historische Vereniging Hemony,
Y. Aafjes-van der Gaast, Grosthuisen 65.

copyright 2001
voor het overnemen van artikelen
is schriftelijk toestemming nodig.

oplage 125 exemplaren.

MIJN GROOTMOEDER,

"Omoe briek", omdat ze naast de kaasfabriek woonde

Antje was de oudste dochter van Dirk Kok en Neeltje Bregman. Dirk en Neeltje trouwden de 22e april 1860 en Antje was de derde van acht kinderen die het grote gezin van Kok vormden. Na haar broers Klaas (1861) en Arend (1862) kwam Antje op 27 september 1863. Het gezin boerde op de boerderij nummer 122 aan het westeinde van Grosthuisen. Na Antje zouden nog Dirk, Geertje, Jan, Pieter en Neeltje geboren worden. Ze hadden een echt familiebedrijf. Allemaal werkten ze thuis en hielpen het boerenbezit van vader Kok vergroten. Daar lagen heel wat melkblokken en spantouwen bij de dam naar het land en in het melkschuitje. Toen jongere broers en zusters meer en meer "in de hand" kwamen ging Klaas, de oudste eruit om bij zijn

De Grote Werf te Grosthuisen ± 1904, hiervoor staan Antje Kok en haar man Dirk Schuijtemaker. Bij het poortje staan hun kinderen Jacob en Neeltje.

oom Pieter Mienus en peet Griet Bregman, die kinderloos waren, te gaan helpen. Deze oom en peet boerden aan het oosteinde van Beets op nummer 15. De kinderen Kok genoten onderwijs in Grosthuisen, waar naast de kerk een klein rechthuisje stond dat beneden een schoollokaaltje had. In 1873 maakten Antje en haar jongere broertjes en zusjes het mee dat het oude schoollokaaltje geen dienst meer deed en er een mooie nieuwe school met twee lokalen en een schoolhuis werden gebouwd op de "Grote Werf" van Pieter Huiberts. Hij boerde tegenover het café. Over haar schooltijd heb ik Antje niet veel horen praten. De namen van de meesters toen, F. Keeser, J. Kesteloo en J.D. Aafjes heb ik uit het boekje "Drie dorpscholen" van Onno Bosma gehaald. Voor Antje en waarschijnlijk voor alle boerenmeisjes waren de naai- en breilessen en de "lering" (aannemelingencatechisatie) van grotere betekenis. Over dominee Van Ketel met zijn grote en gezellige gezin in de voor hem nieuwgebouwde pastorie vertelde zij graag en van de dochter Laura van Ketel, een leeftijdgenootje en vriendin, zit nog steeds een foto in haar portretten album. Het schoolgaan ging wat onregelmatig omdat er nog geen leerplicht bestond, maar Antje had er wel lezen, schrijven en rekenen geleerd. Vooral 's zomers verzuimden boerenkinderen de lessen nogal eens. Thuis moest er geproduceerd worden. De koeien gemolken op meerdere plaatsen, verzameld op het bon voor of achter de boerderij, naar het losse land met de schuit of het dorp in met het melkgerei op een hondenkar. Met z'n allen maakten ze de boerderij tot een van de grootste in het dorp en Antje "ging er maar wat prat op" dat haar vader toen hij stierf in 1921 voor ieder van zijn kinderen een boerderij naliet. Naast het lezen, schrijven en rekenen dat Antje geleerd had waren de naailessen bij Trijntje Knip die haar lessen thuis gaf op nummer 94 in Grosthuisen belangrijk voor meisjes. En thuis zat er altijd wel één die bezig was te nieuwnaaien, of te verstellen; er waren zoveel kielen, hemden en slobbroeken en boezels, sloppies en melkpijen die onderhoud behoeften! Sokken en kousen breien werd niet overdag op een werkdag gedaan. Nee, 's avonds was het een getik van de breipennen van de vier vrouwen dat het een lust was. 's Avonds en 's zondags en op visitemiddagen werden toeren gebreid tot borstrokken en kousen.

Gast dag te Berkhout ± 1920 bij Arend en Trijntje.

V.l.n.r.: boven Arend, Jan en Piet Kok, Cor en Neeltje Kok van Arend en Trijntje, Jacob Schuijtemaker en Dirk Doets.
Zittend: v.l.n.r.: Neeltje Kok, Grietje Kok-Visser, Trijntje Kok-Mantel, Geetje Doets-Kok en Antje Schuijtemaker-Kok. Middenvoor Aagje (Jonker) Kok, van Piet en Grietje

Antje was veertien jaar en flink uit de kluiten gewassen, er kwam tenminste een jongen uit Oudendijk die haar "uit vroeg", met hem mee te gaan naar een bestvat in café De Vriendschap, waar een nieuwe kastelein een vrij bal gaf voor de dorpsjongelui. Nu Antje "uitvroegen was" en de vrijer in goede aard viel bij vader Dirk en moeder Neeltje was het tijd om voor deze oudste dochter een "kap" te kopen. "De man met de goudkist", hij was een plaatselijke agent voor een juwelier in de stad, werd ontboden om voor haar een Noord-Hollandse kap te leveren. Antje zelf was er niet bij toen haar vader en moeder hun keuze maakten uit de kostbare spullen. Zij vertelde tot op zeer hoge leeftijd, ze werd 84, nog steeds met een klank van verrassing in haar stem dat toen de avond van het bestvat aangebroken was, zij een nieuwe jurk aanhad en de kappendoos openging er, ja zeker, een gouden kap met diamanten spelden tevoorschijn kwam. Wat een feest die eerste keer!

Op haar 21e gaat Antje trouwen met Dirk Schuijtemaker. Hij kwam ook uit Oudendijk. Met zijn moeder die al in 1879 weduwe werd boerden Dirk en zijn drie zusters op de boerderij nummer 80, tegenover de brug met de éne leuning. Zijn moeder Aaltje van der Ham bouwde in 1885 toen Dirk en Antje trouwden voor zich een renteniershuis in de kerkenbuurt, nummer 32

Antje begint op 21 jarige leeftijd haar huwelijk en boerinnenbestaan met Dirk die toen 28 jaar was. Over haar leven met Dirk vertelde Antje nooit zoveel. Wel dat het een heel barre winter was die 4e februari 1890 toen hun eerste kindje, Jacob, werd geboren. Hoe ze hem met moeite in de krep in de bedstee met warme kruiken op temperatuur moest houden; hoe gevaarlijk de brug met de ene leuning was voor haar Jacob toen die ging lopen; hoe haar man vaak laat uit Purmerend van de veemarkt thuiskwam met net iets te veel drank op; hoe ze al te vaak de weg overstak om op de brug over de Beemsteruitwatering te kunnen zien of Dirk al eens kwam; hoe slecht het boerde tijdens die diepe landbouwcrisis van de jaren '90. Naar dat zorgeloze bij vader en moeder Kok in Grosthuisen verlangde ze vaak terug.

Ten gevolge van die economische crisis verkochten ze de boerderij in Oudendijk en gingen in 1894 naar Grosthuisen 118. Uit de boedel van Dirks in 1890 overleden grootmoeder Elisabeth Appel verwierven Dirk

en zij deze kleinere plaats waarvan het land minder gunstig was gelegen in Grosthuisen en veraf in het Berkhouster veld. Percelen waar naartoe gevaren moest worden; met de schuit en ook nog een paar cafeetjes passerende ... Antjes schoonmoeder verliet in 1894 ook haar huis in de kerkenbuurt te Oudendijk. Zij ging bij Antje en Dirk wonen in de bovenkamer. Via de ladder in de dars ging "het ouwe mens" op en neer. In 1895 werd hun dochter Neeltje geboren en een perceel weiland aan de weg gelegen naast de boerderij, dat Antje van haar vader kreeg, gaf weer wat licht in haar bestaan. Er was een dienstbode Alie Hoek en een arbeider Gerard Knijn. Dirk wist acht hectare land die hij gezamenlijk bezat met zijn neef Dirk Schuijtemaker Pz. uit Berkhout vrij te kopen en een perceeltje Schotenland voor f 900 aan te kopen, waardoor het land ginds niet zomaar in het Berkhouster veld lag maar beter bereikbaar ook aan de Jaagweg kwam te liggen. En Antje vertelde er weer blij over.

In 1907 overleed Dirk aan een kwaadaardige longontsteking; hij was toen 50 jaar. Op 44 jarige leeftijd moest Antje met twee kinderen van 17 en 12 jaar de boerderij voortzetten. Met een lichte trots in haar stem vertelde ze over een aanzoek dat ze had gehad te hertrouwen met Dirk Schuijtemaker Mz, een neef van haar man. Ze had het aanzoek afgewezen: "Want, och me kind, ik had een boerderij, weer zou ik et voor daan moeten hebben" ...

Ze had veel broers en zwagers in het dorp wonen, "maar och, elk had ze aige klucht" zei ze dan.

En Gerard Knijn moest wel drie café's voorbij eer hij bij het Jaagwegland was aangekomen ... Om te kunnen controleren of Gerard wel op tijd op het verre land aan het werk was liet ze aan de noordzij van het boerderijdak een dakvenster plaatsen en zij of haar dochter Neeltje konden zo op Gerards werk een oogje houden.

Voor het boerenwerk voelde haar zoon Jacob niet zo veel. Hij handelde in vee en weidde slachtvee op land dat hij links en rechts huurde.

Antje boerde tot 1918 omdat haar dochter Neeltje toen trouwde met Pieter Otjes. Daar dit jonge stel haar boerderij ging huren vertrok Antje met haar zoon Jacob naar een woninkje in het achterhuis van Grosthuisen 40. Haar vader Dirk Kok en haar ongetrouwd gebleven broer Jan en zuster Neeltje bewoonden toen het voorhuis.

Na vijfjaar, in 1923, trouwde haar zoon met Anna Maria Swart uit Schellingwoude. Jacob en Marie gingen boeren op haar boerderij en Neeltje en Pieter Otjes gingen naar een grotere huurplaats in het oostende van Bobeldijk.

Antjes kinderen en schoonkinderen verdroegen elkaar bij wisseling vriendschappelijk en moeilijk tot zeer moeilijk. Een situatie die voor haar altijd weer er tussendoor laveren betekende.

Slechts driemaal in haar lange leven maakte Antje een "verre" reis. Met haar man, zijn neef Dirk Schuijtemaker Pz. uit Berkhout en diens vrouw Jannetje Nierop was ze naar de Westerbouwing bij Arnhem geweest. Ze hadden er op de Rijn gevaren! De reis van haar leven (waarschijnlijk per trein; Scharwoude had een station). Op de trouwdag van haar zoon, 21 september 1923, ging ze met haar dochter en schoonzoon met de brik naar Schellingwoude. En ten slotte in 1946 ging ze zelfs "om een nachie" naar haar in de Haarlemmermeer wonende pasgetrouwde kleindochter Annie Otjes. Ze had deze logeerp partij prachtig gevonden, maar op een voorstel van mijn moeder: "Nou moeder, dan doet u dat toch volgend jaar weer", antwoordde ze: "Nee, me kind, dat heb ik nou zien". Te midden van haar eigen grote familie voelde Antje zich altijd het beste.

Toen ze op 84 jarige leeftijd ziekelijk werd wilde ze verpleegd worden op haar boerderij bij haar zoon en schoondochter.

We begroeven haar in Grosthuisen op 31 januari 1948.

D. Schuijtemaker.

Ontstaan van Veen

Veengroei in het westen van Nederland is tot ontwikkeling gekomen ongeveer 5000 jaar geleden als gevolg van het geleidelijk sluiten van de kust door het ontstaan van strandwallen en de opslibbing van het getijdengebied. Dit opslibben en daarbij gaande verzoeting van het grondwater, ging zo snel dat ca. 4200 jaar geleden het gehele voormalige getijdengebied met veen bedekt raakte. De veengroei kon zich ontwikkelen door rietgroei in voedselrijke- en in voedselarme gebieden door heide en veenmossen. Deze cyclus kon zich soms een paar maal herhalen als gevolg van klink en stijging van de zeespiegel. West-Friesland was een voormalig getijdengebied waardoor het veen bestaat uit dunne lagen veen afgewisseld met zee-afzettingen. Het veen dat vanaf 3200 jaar geleden West-Friesland bedekte is langer dan de rest van Noord-Holland een opslibbend getijdegebied geweest.

Veenafzettingen bestaan uit gedeeltelijk verteerde plantenresten, belangrijk is dat de afbraakprocessen van de dode planten afgeremd worden doordat het milieu heel vochtig is. Zuurstof die de afbraak bevordert, kan vrij kort inwerken op de dode planten en al spoedig verdwijnen deze rest onder de waterspiegel. Door deze continue groei en afsterven zijn er pakketten ontstaan tot wel 4 m dik (bij Volendam). Grote delen van Noord-Holland zijn ten offer gevallen aan de definitieve doorbraak van het Marsdiep en de wording van de Zuiderzee. In de 11de eeuw ontstond de open verbinding tussen de Flevomeren (Almere) en de Noordzee. Dit had grote landafslag in de Kop van Noord-Holland tot gevolg. Ook de stormvloed van 1170 had grote gevolgen tot het verdwijnen van gronden en veenpakketten. Door natuurlijke erosie die hierna optrad ontstonden de grote meren als de Beemster, de Schermer, de Wogmeer en de Haarlemmermeer welke later door inpolderen drooggemalen konden worden.

Veen als economisch belang

Bos in Noord-Holland was in het verleden schaars aanwezig, waardoor veen als brandstof een welkome bron van energie geweest is. In West-Friesland kwamen geen eigenlijke veenderijen voor zoals in Zuid-Holland en in het oosten van ons land wel het geval is geweest. De weinige aanwezige veenderijen waren van geringe omvang en van weinig betekenis. Deze beperkte omvang en de geringe economische betekenis van de turfwinning worden veelal toegeschreven aan geringe kwaliteit van de gewonnen turf. De in de Veenhoopsdorpen gestoken turf, wordt in de bronnen aangeduid als „ligte”, „weeke”, „losse” of „slegte” turf, welke inderdaad van een veel mindere kwaliteit was dan de „harde” turf die werd gewonnen in de Zuid-Hollandse veendorpen of die werd ingevoerd uit Friesland en Overijsel. Vanwege de lage prijs werd deze weke turf door de „schamele gemeente” in de veenhoopsdorpen gebruikt. Ook in gebieden met relatief goede turf was geen economische betekenis van turfwinning door een bepaling dat geen turf mocht worden uitgevoerd en de verordening dat gestoken gaten weer gedicht moesten worden. Dorpsbesturen hebben steeds nauwgezet erop toegezien dat deze verordening werd nageleefd. Uitzondering was de winter van 1759/60, die vroeg ingevallen was en veel schepen met harde turf Hoorn niet konden bereiken. In de stad dreigde een grote schaarste aan brandstoffen. Het stadsbestuur gaf toen toestemming (ook met voorkennis van het landsbestuur) voor het vervoer van weke turf uit de Veenhoopsdorpen. Het verbod om weke turf uit de veendorpen te voeren, hield onder de Republiek verband met de betaling van een belasting op de turf. In 1795 had een inwoner van Berkhout turf verkocht aan twee personen in Avenhorn. Over het vervoer hiervan ontstonden moeilijkheden, de verkoper richtte zich tot het toenmalige „Comité van Algemeen Welzijn”. Het Comité besloot, dat men provisioneel dit zal laten op den oude voet”, zodat de man zijn turf niet naar Avenhorn mocht vervoeren. Voor inwoners van Berkhout was het verboden de in het dorp gestoken turf uit te voeren, terwijl inwoners van Grosthuisen en Avenhorn vrijelijk mochten turfdelven en thuishalen. Hieruit blijkt dat het verbod niet gold voor de Veenhoop als geheel maar voor elk van de Veenhoopsdorpen afzonderlijk. Alleen degenen die buiten hun woonplaats hadden gedolven, mochten de door hen gestoken turf van het ene dorp naar het andere vervoeren om zo hun haardbrand thuis te brengen. Deze uitzondering gold alleen voor bewoners van de Veenhoopsdorpen.

Turfwinning

In de bronnen wordt steeds gesproken dat de weke turf alleen door de „geringe en behoeftige gemeente” binnen de Veenhoopsdorpen werd gebruikt. Deze goedkope weke turf van slechte kwaliteit werd door de arme bewoners van de veendorpen voor haardbrand gebruikt. Om turf te mogen graven of baggeren moest

een jaarlijkse impost (belasting) worden betaald welke door de Gecommitteerde Raden aan de gemeenten opgelegd werden. In 1727 worden voor het eerst de Veenhoopsdorpen als veendorpen genoemd. Er wordt door de regenten echter gesproken over een „oud gebruyck” bij de betaling van impost op de turf in deze dorpen en om „de saecken op de oude voet te tracteren”. Dit zou betekenen dat in de Veenhoopsdorpen de turfwinning al voor 1727 zo een omvang had gekregen dat er een regeling (welke in 1679 was opgesteld zonder vermelding van de Veenhoopsdorpen) voor impost moest worden getroffen. In 1713 gaven de Gecommitteerde Raden opdracht aan de pachter van de impost op de turf over West-Friesland de inwoners van de Veenhoopsdorpen te brengen onder de regeling van 1679. Deze regeling van 1679 hield in dat de veenders de impost „op quotisatie” voldeden en niet-veenders hun impost op turf „bij de ton” te betalen. Per ton turf (in 1659 was in Holland de Leidse turfton van 227 liter de gewone turfmaat) moest bij de „laatste koop” een bepaald bedrag aan de impostmeester worden afgedragen.

De grondwet van 1815 plaatste de vervening, ontgronding, indijkingen, droogmakerijen, mijnwerken en steengroeven in de verschillende provincies onder het toezicht van de Staten. Het oppertoezicht over alle waterstaatszaken en dus ook de veenderijen, berustte bij de Koning. In 1819 achtte de Koning de tijd gekomen om de vervening en ontgrondingen onder direct toezicht van de „algemeene directie van den waterstaat” te plaatsen. Er werd toen onder andere bepaald dat voortaan geen turf meer gestoken mocht worden zonder koninklijke toestemming. In 1822 werd bij Koninklijk besluit bepaald dat de turfgraverij in de gemeenten Avenhorn, Oudendijk, Berkhout, Ursem en de Beets „uit hoofde van hare geringheid en onschadelijkheid” voortgezet mocht worden zonder bijzondere, koninklijke toestemming.

Het oudst bewaard gebleven reglement op het steken van turf in de Veenhoopsdorpen werd begin 1816 door de Gedeputeerde Staten van Noord-Holland vastgesteld. Dit reglement was opgesteld door de toenmalige burgemeesters van de gemeenten Avenhorn, Berkhout, Beets en Ursem. Deze vier gemeenten omvatten in 1816 het gebied van de Westfriese veendorpen.

Een verkorte inhoud van dit reglement van 1816:

Verbod van uitvoer van in de Veenhoopsdorpen gestoken turf op een boete van 50 gulden.

Turfgraten moesten nog in het jaar waarin deze waren gestoken tot aan het maaiveld opgevuld worden met „goede specie, hetzij slijk, clay of aarde”. In de lente of zomer van het daaropvolgende jaar moesten de turfgraten verder opgehoogd worden tot één voet boven het maaiveld. Bij de eerste schouw zouden nalatige veenders vervallen in een boete van 3 gulden en bij de tweede schouw in een boete van 6 gulden voor ieder dagwerk. Geconstateerd gebrekkig werk tijdens de schouw moest binnen bepaald termijn verbeterd zijn of anders werd dit publiek aanbesteed. De kosten werden op de nalatige veender verhaald of op degene die

opdracht tot het steken van turf had gegeven. Op een boete van 12 gulden was het verboden turf te steken voordat de in het voorgaande jaar ingestoken turfgaten waren goedgekeurd. Tegen de dag van de schouw bij elk van de ingestoken turfgaten een stok van 6 voet lengte te plaatsen en daaraan een dwarshout met 1 voet vierkant te bevestigen. Op het dwarshout moest met rode of zwarte verf het nummer van de door de betrokken veender verkregen vergunning worden aangegeven. Op nalaten van deze bepaling stond een boete van 12 stuivers. Jaarlijks werden daartoe deze zogenaamde keuren op de turfdobben opgesteld en aangeplakt.

De oudste keuren dateren van 1804 en 1812 betreffende de banne Avenhorn en Oostmijzen. Volgens het reglement van 1816 moesten veenders de ingestoken turfgaten vóór het eind van het jaar opvullen. Besturen waren echter vrij om te bepalen wanneer er schouw gehouden moest worden. In veel gevallen werd dan ook schouw in het voorjaar verricht om te controleren of dit ook werkelijk gebeurd was. Dit had te maken met het feit dat in het najaar de sloten ondiep waren door in de natte periode het water weg te malen tot een laag peil. Hierdoor kon een praam met klei de kleine sloten niet bevaren om de gestoken gaten op te vullen. Een ander probleem was dat de veenders zonder ingehuurde krachten niet in staat waren de turfgaten voor de najaarsschouw op te vullen, waardoor het veen schaars en duur zou worden. In 1820 nam het gemeentebestuur van Berkhout als eenige gemeente aanvullende maatregelen tegen uitvoer van turf naar andere gemeenten. Het bestuur was van mening dat er moeilijkheden ontstaan bij het opvullen van turfgaten. Ook werden sloten zo diep uitgebaggerd dat de walkanten instorten. In eerste instantie werd een boete van 50 gulden opgelegd, later zou men ook de hele partij turf verbeuren. Verder zou turf die buiten de Veenhoop vervoerd werd niet meer door de turftonder gemeten mogen worden. De turftonder moest de hoeveelheid gemeten turf dagelijks op naam te boek stellen. Tot slot werd bepaald dat in één stuk land niet meer dan twee dag werken, elk gerekend tegen 200 ton turf ingestoken mocht worden.

BEKENDMAKINGE.

De Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Westvriesland, in Westvriesland en den Noorder Quartiere, hebben ingeholge van de Authorisatie op Haar Edele Mogende by Resolutie van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland in dato 10 February 1792. verleent / gepermittert en permitteren by desen aan de Regenten van *de Polder de Stet Hoorn* om ten behoeve en tot gebruik alleen van de *In en opgesetenen aldaar* / uit de Landeryen Veen te mogen spitten en Modder uit de Slooten te baggeren, en daar van als van ouds TURF maken om tot Haard brand te gebruiken, gedurende de tyd van twaalf Jaaren / ingegaan primo January 1792 en expirerende ultimo December 1803, met daer voor ten gemene Handels Comptoir van *Hoorn* betalende een bepaalde Somme / en dat van alle harde Turf uit de Veenen van deze Provincie / Vriesland / Overijssel en andere tot Haard brand in het voorschreefde Dorp opgedaan- en gebruikt wordende zal moeten betaald worden den vollen Anpost van vier Stuibers per Ton / en dus de voorschreefde Permissie alleen plaats zal hebben omtrent de Turf die aldaar gemaakt word / en alleen tot de *In en opgesetenen* particulier gebruik en Consumptie zal worden verticht / en sonder zodanige aldaar gemaakte Turf / door haar of iemand buiten het district verticht / versonden of verhoert zal mogen werden directely of indirectely / op een Boete van driehonderd Guilders / en op Boete van daar en boven het effect van deese aan haar verleende permissie te zullen vertiefen.

Dat van deese Permissie van Haar Edele Groot Mogende behoortlyke bekendmaaking zal worden gedaan / en de *In en opgesetenen* van gemelde Dorp daar nevens gelast / gelijc dezelve gelast worden by desen / dat niemand van de *In en opgesetenen* meer als een Dag of ten uiterste twee dagen zal mogen Turf graven of laten graven / op verbeurte van de Turf / en dat de keuren en Ordonnantien omtrent het Turf maken in de respective Dorpen gemaakt / na behooren zullen moeten worden achterholgt.

Dat ook de *In en opgesetenen* zoo wel die gene die ten deele harde Turf / en ten deele deze losse of losse Turf gebruiken / als die gene die alleen werke of losse Turf gebruiken / met de Regenten van het Dorp over de Quotificatie zullen moeten accorderen / en haar verghuldigde taur prompt betaalen op pene van Executie.

En eindely / dat alle en een ieder zich na het gene voorschreeven is zal moeten reguleeren / en de Bailliuwen en Schouten in het bysonder om zodanige nauwe toezicht te nemen / dat van deese verleende Permissie niet opzichte tot het verkopen / versenden of verhoeren van de Turf geen misbruik werden gemaakt.

Gedaan te Hoorn den 19 February 1792.

Ter Ordonnantie van de Gecommitteerde Raaden voornoemt.

Hendrik van Stralen, Jansz.,

Te H O O R N.

Gedrukt by Jan Kerker, Iz. ordinaaris Drukker van Haar Edele Mogende / op 't Edele Noord.

Gedeputeerde staten stellen in 1842 een nieuw ontwerp voor een algemeen reglement op tot het verlenen van een vergunning om turf te steken. Grosthuisen heeft dit ontwerp-reglement niet besproken in de gemeenteraad, waaruit blijkt dat turfwinning in deze gemeente niet veel meer voorstelde. In de gemeenteraden van Avenhorn, Scharwoude en Oudendijk was dit wel aan de orde, maar werden geen bedenkingen aangevoerd. Alleen Berkhout had bedenkingen tegen dit voorstel, ook al omdat dit ontwerpvoorstel alleen ging over turfgraverij in deze gemeente en keurde dit af. In 1849 stelde het polderbestuur van Berkhout voor om met enkele leden van het gemeentebestuur te praten over een nieuw reglement over turfgraverij. Het toen opgestelde reglement werd door de gemeenteraad goedgekeurd en gepubliceerd.

Na bedenkingen en wijzigingen van Gedeputeerde Staten werd het reglement van kracht, dat stukken land kleiner dan een bunder niet meer dan 90 m², en stukken land groter dan een bunder niet meer dan 180 m² per jaar uitgegraven mochten worden. Geen van de te steken gaten mocht groter zijn dan 50 m². De turfgaten moesten minstens anderhalve meter van de slootkanten en minstens tien meter van elkaar verwijderd zijn. Een ieder die turf wilde steken moest het gemeentebestuur vóór eind juni in kennis stellen onder vermelding en ligging en grootte van het uit te graven stuk land en de grootte en het getal van de in te steken gaten. De secretaris van het gemeentebestuur kon de veender een vergunning verlenen als tegen de aanvraag geen bezwaar bestond. Het baggeren van klei voor het opvullen van de gaten was alleen toegestaan in de brede poldersloten, en wel op een afstand van twee meter van de wal-kanten. In de herfst van het jaar moest er bij de turfgaten zoveel klei bijeen gebracht zijn dat deze gaten tot dertig cm boven maaiveld opgevuld konden worden. Bij in gebreke blijven zou de veender niet alleen een boete van drie gulden krijgen van ieder niet voldoende opgevuld turfgat, maar ook het recht verliezen om te mogen venen. Het veengat dat binnen drie jaar door inklinking beneden maaiveld zakte, diende door de veender binnen een maand weer „tot behoorlijke hoogte” opgevuld te worden. De in Berkhout gestoken turf mocht alleen in het dorp zelf tot haardbrand worden gebruikt. Elders woonachtige grondgebruikers, die in eigen land hadden geveend, mochten een half dagwerk of 45 m² land voor eigen gebruik vervenen en de daaruit komende turf huiswaarts vervoeren. De buiten Berkhout wonende grondgebruikers mochten wel een groter deel van het land vergraven maar niet meer turf uitvoeren. Bij overtreding van deze bepaling zou het volgende jaar geen vergunning voor het steken van turf worden gegeven.

Het verdwijnend belang

In de veenhoopsdorpen Avenhorn, Grosthuisen, Scharwoude en Oudendijk werd in de jaren na 1850 het afgraven of baggeren van turf minder belangrijk. In Berkhout bleef de opbrengst langer constant maar na 1866 begint de turfwinning ook te verminderen. Dit zal ook te maken hebben met het feit dat de dikste lagen turf reeds afgegraven zijn en nu de minder dikke lagen over blijven om te winnen. In de banne Westerkogge had het veenpakket in het begin van de veenwinning een dikte van ongeveer tachtig cm en in de mindere gebieden veel lager ongeveer dertig cm. Hierdoor moest men grotere oppervlakten land huren voor een gelijke opbrengst. Juist in het derde kwartaal van de 19e eeuw stijgen de koopwaarde en pachtprizen van de gronden en is het begrijpelijk dat de omvang van de turfgraverij verminderde. De hoge vlees en zuivelprijzen in die tijd brachten de boeren ertoe de opbrengst van het land te vergroten. Eén van de mogelijkheden was een betere bemesting van het land door het verspreiden van de beschikbare stalmest en het land te overdekken met een dun laagje klei dat uit de sloten werd gebaggerd. Vandaar dat men in de Veenhoop in de jaren 1850 de opbrengst van het land heeft willen verhogen door de kleibemesting op groter schaal en regelmatig toe te passen. Landarbeiders konden in de voor hun zo moeilijke winterperiode meer verdienen door klei te baggeren en het land te bemesten dan dat zij in de turfwinning konden verdienen. Door de bouw van de stoomgemalen werd het uitwaterend vermogen van de polder Westerkogge aanmerkelijk vergroot. Men was beter in staat om de waterstand in de polder op peil te houden. Veel vaarten en sloten raakten hierdoor onbevaarbaar doordat zij te ondiep waren om te bevaren, met het gevolg dat deze sloten en vaarten op diepte gebaggerd moesten worden. Door het op grote schaal verdiepen van de sloten en door het regelmatig toepassen van kleibemesting raakte de turfgraverij in Berkhout steeds verder op de achtergrond. In 1879 was er geen noodzaak meer om in de banne van Berkhout een vernieuwing van het reglement op het steken van turf op te stellen, daar was het turfsteken te onbelangrijk voor geworden. In plaats daarvan besloot men de nieuwe verordening op het trekken van klei van 1878 te gebruiken om de opvulling van de turfgaten te verzekeren: de nalatige veenders zouden alleen een vergunning krijgen voor het trekken van klei ten behoeve van de onopgemaakte turfgaten en voor ander baggerwerk niet in aanmerking komen.

Omstreeks 1900 werd de turfgraverij in Berkhout op zodanige wijze aangepakt, dat daardoor de veenlaag stelselmatig werd afgegraven. Een landeigenaar verpachtte een stuk land aan een aantal veenders, die het land verdeelden in stroken van twee meter breed. De eerste, derde, vijfde enz. strook werden het eerste jaar uitgegraven en weer volgebaggerd, de andere stroken in het volgende jaar. Op die manier werd een bepaald stuk land in twee jaar volledig uitgeveend. Deze manier van werken leverde de moeilijkheid op om een zo groot aantal gaten op te vullen met gebaggerde klei uit de omgeving.

Ontwatering

De verbeterde afvoer van water uit de sloten en vaarten door stoomgemalen en daardoor een goede ontwatering van de gronden, heeft als gevolg dat de veenlaag verder inklinkt en nadelig werkt voor de veenlaag. De verlaging van waterstand heeft tot gevolg dat veen dan uitdroogt en het volume tot minder dan de helft van zijn oorspronkelijke grootte krimpt. De bovenlaag wordt hierdoor zwaarder en zal de onderliggende veenlaag langzaam in elkaar drukken.

Door verlaging van de waterstand zullen de direct onder de bovengrond gelegen delen van het veenpakket het best ontwaterd worden. Daardoor kunnen plantenwortels en bodemdieren na een verlaging van de waterstand gemakkelijk in dit gedeelte van de veenlaag doordringen. Door deze toenemende bodemactiviteit verliezen de bovenste lagen van het veenpakket geleidelijk hun oorspronkelijk karakter. Op den duur gaan deze lagen een deel van de laag teelaarde uitmaken. Dit proces noemt men veraarding. Na ieder verlaging van de waterspiegel zal in een veengebied een deel van de veenlaag veraarden. In 1900 was de dikte van de teelaarde in het oostelijk deel van Berkhout ongeveer 20 tot 30 cm, op veel plaatsen minder. In hetzelfde gebied werd in 1960 een teelaarde laag van minder dan 20 cm gemeten. Het verdwijnen van deze teelaardelaag wordt veroorzaakt doordat bij blootstelling aan de buitenlucht deze teelaarde bestaande uit humus en veendeeltjes uit elkaar valt in water en koolzuur. Een nat moerassig gebied voorkomt dit uiteenvallen van plantenresten doordat dan de zuurstof wordt buitengesloten en blijft een veenlaag intact. Gebleken is dat in een goed ontwaterde en goed doorluchte veenlaag de plantenresten vrij snel uiteenvallen. Dit is vooral het geval wanneer ontwaterde veengrond wordt gebruikt voor akker- of tuinbouw. Bij deze vormen van grondgebruik wordt het land namelijk regelmatig bewerkt zodat een goede doorluchting wordt verkregen.

Boerderij in Grosthuizen op een terp waaronder nog oude veenresten te vinden zijn.

Nog steeds zijn er in de omgeving sporen aanwezig die wijzen naar het veentijdperk. Het gebied waarin wij wonen met de naam de Veenhoopsdorpen. Oude gebouwen die nog op veenresten staan en zichtbaar zijn omdat zij op een heuvel of terp staan zoals een paar boerderijen in Grosthuizen o.a. Grosthuizen nr 89 en het NH-kerkje in Avenhorn. Daliegaten wat resten van grote gaten zijn met een doorsnede van enkele meters, die aanwezig zijn in de polder geven aanwijzing voor het baggeren van klei voor bemesting of verplichte opvulling van afgegraven veen. Deze daligaten worden zichtbaar doordat ze gevuld raakten met veen. In het park Buitenloof Avenhorn is een Daligat als cultuurhistorische bezienswaardigheid afgeschermd met een glasplaat. Dit om te voorkomen dat de aanwezige veenresten door blootstelling van zuurstof verteren en daardoor verdwijnen.

J. de Reus

Bronnen: Archief Westfrieze Gemeenten Hoorn.
Gemeentearchief Avenhorn
Gemeentearchief Oudendijk
in de bodem van Noord-Holland door
Rappol en C.M. Soonius
De Veenhoop, proefschrift door dr. G.J. Borger.

HERINNERINGEN IN GROSTHUIZEN.

Bets Leek, voor de woonwagen van Jaap Zwaanop weg naar de naaischool

Vok Zuidland noemde wij in de hele buurt Ome Vok, hij rookte sigaren, met een sigarenbandje die menigeeen spaarde, dus geregeld te horen kreeg, mag ik een het sigarenbandje? Dan zei hij "morgen", de volgende morgen vroeg je het weer en dan was het, ik heb het je toch gezegd "morgen", zo zijn er vele erin gelopen. Je kreeg er later wel eens één, ik denk dat hij iedereen een kans gaf, alleen had ik dat niet door, de anderen misschien wel.

Buurman Joop Zuidland vertelde ook wel eens een sterk verhaal aan mijn moeder wat hij meemaakte met Klaas Groen (Pik) als die weer een advertentie gezet had, voor een kennismaking met een vrouw op een station, Klaas met een bloem in het knoopsgat en Joop verderop aan het tafeltje, in de restauratie, het is menig keer gebeurt, maar nooit gelukt.

Wij gingen menige keer naar Klaas Groen (Pik) om een stukje pik, zo noemde vroeger pek, het was voor ons de voorloper van kauwgom denk ik, want daar werd op gekauwd en dat vonden we lekker (denk ik) ik in ieder geval, het heeft mijn gebit nooit kwaad gedaan want op de vier achterste kiezen na is alles er nog.

1950: Bij Jaap Zwaan in de deur van zijn woonwagen.

v.l.n.r: Kees van Hoorn Aafke Koning, D.S. (Dik) Koning, B. Zwaan, Wiets Pater, Rie Koning-Bakker, Bets Leek.

Bij heksie Kok gingen we altijd in de narcissen bloeitijd vragen om narcissen, de boomgaard stond er vol van, je mocht er altijd 10 plukken en gingen daarna bedanken, het was best spannend, ze zag er in onze ogen altijd slordig uit met lang steil haar en slecht gekamd.

Trijntje van de Broek breide voor mijn moeder altijd kniekousen en sokken, ik mocht wel eens mee en herinnerde haar als een lief oud vrouwtje, waar je altijd een snoepje van kreeg.

Jaap Zwaan en zijn vrouw Alie woonden (in een omgebouwde spoorwagen) op het erf van Henk Ooms, hij werkte daar, ze hadden er ook een schuurtje bij en daar vonden wij in de oorlog veel ijzeren huisnummerbordjes, die had de ondergrondse, waar hij bij was, van de huizen gehaald om bij een eventuele razzia het de Duitsers moeilijk te maken. Wij speelden ermee in het zand, het waren ideale bordjes, maar zijn razzia's vergeet ik nooit meer, wij mochten er niet over praten, wat bij mijn weten ook nooit gebeurd is. Ook herinner ik mij dat wij er graag op het erf speelden en in de naastgelegen sloot lagen bomen en waar wij dan van boom naar boom stapten, wat niet eens mocht, levensgevaarlijk natuurlijk, maar dat had je toen niet door.

Fietsen stallen met kermis in Grosthuisen, links buurvrouw Vendel, rechts moeder Leek-Jonk.

In de oorlog maakten wij ook een keer mee dat een vliegtuig een melkauto aan het beschieten was op de Jaagweg, spannend om te zien, maar omdat wij plat moesten liggen aan de voorkant tegen de garage aan, konden wij niet veel meer zien, wat we helemaal niet leuk vonden.

Meneer van Loon had een fototoestel, elk jaar gingen we met kermis, met ons gezin op de foto, maar in de oorlog ging dat niet, ons zusje Cobie overleed in 1942 en door meneer van Loon werd van haar een foto gemaakt in haar ledikantje, moeder was blij met deze foto van haar.

Bep Leek

JUF. KOOIMAN-GROENEVELD (1948-1950).

Juf Groeneveld 1950: van l.nr.r. boven Gre Reynders, Hillie Punter, Aaf Spaans, Nel de Reus Wd. Gerda Appel, Nel de Reus Hd., Riet Schuffel Nel Ligtenberg, Fientje Vink, Tinie Wassink, Tinie Dikstaal, Gerda Rus.

2^e rij: Kees Korver, Kees Vader, Jan de Reus, Herman Eikelboom, Jaap Metselaar, Nanne Bouwman, Frits Meysberg, Jaap Jonker.

onderste rij: Jan Arie Ooms, Teun Muntjewerf, Klaas Kover, Piet Dikstaal, Kees de Boer, ?, Kees Timmerman, Kees Groot, Teun de Reus.

Het was m'n eerste baantje als onderwijzeres. Je hebt dan wel een heleboel theorie geleerd, maar praktijkervaring hadden we, vergeleken met de huidige onderwijzers, bitter weinig.

En daar sta je dan voor een gecombineerde klas en zie maar dat je het voor elkaar krijgt. Nou, dat kreeg ik dan ook niet zo erg. De leesmethode was van Hoogeveen, dus aap-noot-mies (zie tentoonstelling). En nu lukte 't me wel om ze n - oo - t te leren spellen, maar om ze zover te krijgen dat dat noot werd.....!

"Gelukkig brak ik in die tijd m'n enkel en ik was zes weken uit de running. Juffrouw Pels, m'n doorgewinterde voorgangster viel voor mij in en ziet... toen ik terugkwam konden ze lezen! Later bleek dat ik veel te hard van stapel was gelopen en dat ik de handleiding te weinig had bestudeerd.

Als "stadsmeisje" moest ik aan heel veel dingen wennen, zoals: iedereen groeten die je tegenkomt, anders vinden ze je verwaand! En wanneer het kermis was placht mijnheer Van Loon, het hoofd, in het speekwartier met de hele school achter zich aan naar het café aan de overkant te trekken. Daar speelde een lusteloos bandje en er dansten paren over de dansvloer. Het waren vrouwen, die noodgedwongen met elkaar dansten, omdat hun mannen uiteraard naar hun werk waren.

De jeugd rollebolde over de dansvloer en ik kreeg van meneer van Loon m'n eerste glaasje anisette aangeboden. Ik had zoiets nog nooit gedronken (en ik heb 't later ook nooit meer gedronken, hoewel de naam mij steeds herinnerde aan "het eerste deuntje", zoals dit kermisgebeuren genoemd werd).

Op witte donderdag was het de gewoonte om elkaars kleren met wit krijt te bekrassen. Oorspronkelijk zal dit wel een kruisteken geweest zijn. Ook dit had ik nooit eerder meegemaakt en ik vond het helemaal niet leuk!

Omdat ik tussen de middag op school bleef eten, kreeg ik wel eens een kopje soep door het raam aangereikt en ik denk met grote dankbaarheid terug aan mevrouw van Loon, die deze soep had gebrouwen. Niet eens zozeer om de soep (hoewel die heerlijk was) als wel om het gebaar. Ik had dat erg nodig in die dagen. Voor het eerst alle dagen van huis, voor het eerst juffrouw Groeneveld genoemd in plaats van bij mijn voornaam en voor het eerst zo'n grote verantwoording. (Een verantwoording, die ik overigens niet altijd waard was!).

Gymnastiek werd bij goed weer gegeven op het wekje naast de school. Maar aangezien we dit met wat schapen moesten delen en aangezien schapen nu eenmaal geen vaste verzamelplaats voor hun uitwerpselen hebben, kunt u zich wel voorstellen hoe zo'n gymles verliep!

Handwerken werd natuurlijk volgens het handwerkboek gegeven. En na verloop van tijd brak dan onverbiddeijk het moment aan waarop de sok en wel in het bijzonder de kleine hiel gebreid moest worden. Met het bewuste hoofdstuk op schoot, nauwlettend iedere regel volgend, vertelde ik mijn bewonderende toehoorders hoe dit moest. Ik hoop dat ze niet gemerkt hebben hoeveel zweetdruppels me dit kostte en hoe ik heb moeten smokkelen om theorie en praktijk gelijk te krijgen!

Tegenwoordig hoef je dit niet meer te leren. Maar nu kan ik het juist zo goed na al die jaren die ik voor mijn kinderen breidde! Ongetwijfeld zullen er nog veel herinneringen opgewoeld worden die momenteel nog vergeten zijn. Het is ook al zo lang geleden dat ik een uur in de bus zat, op weg naar Avenhorn.

Daar uitstapte, m'n fiets pakte (die meneer van Maanen soms heel galant alvast aan de weg had gezet voor me) en naar school in Groothuizen fietste! De overhaal was er meen ik nog in Avenhorn. Wanneer ik weer terugging dronk ik vaak thee bij mevrouw Ligtenberg, die bij de bushalte woonde of ik was in het winkeltje (stoffen, fourituren) bij de bushalte.

Voor ik dit verslag eindig, wilde ik toch nog even de onbekende geveer(s) bedanken die de onderdelen voor mijn fiets hebben geleverd. De fiets waarop ik van en naar school reed en terug. Ik had er zelf geen. Deze fiets kreeg ik mee toen ik ging trouwen en hij heeft nog zeker 15 jaren trouwe dienstgedaan.

Tenslotte, eens per maand gingen we met het hele personeel naar het gemeentehuis om ons salaris in ontvangst te nemen. Mijn eerste salaris staat me nog in het geheugen gegrift: f 152,10!

Juf. Groeneveld

DE EERSTE TREKKER IN GROSTHUIZEN.

Hoe bouw je zonder voorvaderlijke boerderij toch een bedrijf op in crisis-, oorlog- en naoorlogse jaren. ik tekende het volgende relaas op uit de mond van betrokkenen.

Voor de oorlog in de twintigerjaren staat op Het Hoog een huis met een stolp erachter. Daar woont een gezin dat wat koeien heeft en een soort loonbedrijf. Voor de koeien is er vijf morgen land in de Beemster en langs de Jaagweg naar Edam ligt ook nog wat.

Melken is dus een tijdrovende bezigheid en dat zal nog tot ver in de zestigerjaren zo blijven. Verder wordt er met één zoon hard gewerkt in het loonbedrijf, maaien, hooien, sloten uithalen enz. voor anderen.

In het begin van de oorlog komt er een huis met wat bedrijfsruimte beschikbaar in het Oosteinde van Grosthuisen en sticht de zoon een gezin. Maar melken in de Beemster moet nog altijd.

Grasmaaien gebeurde voorheen nog met paarden

Het loonbedrijf is gevestigd in Grosthuisen en werkt met paarden. Maar als aan het eind van de oorlog die paarden gevorderd worden is er ruimte voor de koeien. Ook ouders en schoonouders wonen in dat laatste moeilijke oorlogsjaar in bij de kinderen en met elkaar komt men zo de oorlog door.

Na de oorlog gaan de koeien weer weg naar de Beemster waar schoonvader dat deel weer op zich neemt. In Grosthuisen breiden de werkzaamheden zich uit.

Het is hard, heel hard werken. Lange werkdagen zijn gewoon. Door het melken in de Beemster waarbij de zoon altijd helpt is een gezamenlijke maaltijd er bijvoorbeeld niet bij.

Voor hooien, maaien enz. bij opdrachtgevers moeten de paarden vaak eerst op de schuit worden geladen, waarna de tocht naar het land van de opdrachtgever kan beginnen en dan dus het eigenlijke werk.

De trekker.

Het loonbedrijf is nog steeds de hoofdbron van inkomsten, dus veel heen en weer gerij met je materiaal. En dan komt de landbouwvoorlichting in 1947 met een vraag.

Er komen veertien trekkers uit Canada, Nederland kreeg in die tijd hulp voor de wederopbouw van het Marshallplan, en... ."Wil jij er één?" "Ja" is het gretige antwoord.

De eerste trekker in Grosthuizen.

De "Massey Harris "doet zijn intrede in Grosthuizen. Dat zal toch wat geweest zijn. Iedereen werkt met paarden en dan ineens een trekker. Ik denk dat de mensen nog keurig tractor zeiden. Maar, een trekker alleen is niet genoeg. Je moet ook werktuigen als een ploeg, een grasmaaiër enz. erachter kunnen hangen. Na veel zelf puzzelen , tekenen en uitproberen maakt de smid uiteindelijk een maaibalk die, weliswaar met vrij veel lawaai, goed werkt.

Later kwam er op dezelfde manier ook een ploeg en een wagen voor achter de trekker. Het meeste werk voor het loonbedrijf vergt nog steeds varen en samen met een buurman wordt ook die klus steeds weer geklaard. Trekker op de schuit, materiaal eveneens en het werk verderweg kan gedaan worden. De werkzaamheden breiden zich uit, zowel in het loon- als in het veebedrijf.

In 1963 is er de mogelijkheid om een boerderij naast de kerk te huren en dan volgt geleidelijk de overgang naar enkel vee, al heeft de volgende generatie nog lang loonwerkzaamheden gedaan. Maar hooi wordt niet meer in oppers gezet, de grasdrogerij, hooi droogblazen voor het in de berg gaat, kuilgras maken, alles verandert in hoog tempo steeds weer. Er kan land bijgekocht worden van stoppende ondernemers en uiteindelijk zorgt de ruilverkaveling voor een betere bereikbaarheid van de grond. Dan zijn we zoetjesaan in onze tijd beland van af en aan rijdende trekkers, tachtig of meer koeien en een grasbalen wikkelmachine waar je met verbazing naar staat te kijken.

In ongeveer vijftig jaar van één trekker naar hoeveel? In Grosthuizen.

Interview Greetje Busman

HERINNERINGEN VAN MEVR. JO WIJNKER-VAN DIEPEN.

Hoe woonde je vroeger

Mevr. Wijnker werd in 1924 geboren in Grosthuizen op de boerderij die later, in 1960 en nog eens begin jaren tachtig tot twee keer toe verbrandde en weer opgebouwd werd.

Toen ze één jaar oud was overleed haar moeder en omdat vader de zorg voor het gezin en zo'n klein kind niet geheel en al kon overnemen ging ze wonen bij pleegouders, oom Klaas en tante Afie Kuiper die op de boerderij aan de overkant van de weg, tegenwoordig nr.19 boerden.

Het was een echtpaar zonder kinderen waar ook een oude moeder inwoonde.

In de slaapkamer waren twee bedsteden, een voor het echtpaar en in de andere sliepen oma en Jo.

Toen ze wat groter werd kon dat niet meer en kreeg ze een slaappleeds in de voorkamer.

Hoewel ze als een dochter was voor het echtpaar Kuiper bleef ook het kontakt met haar vader altijd intensief.

Bij Niek van Langen aan het Westeind van Grosthuizen werkte een neef als boerenknecht. De twee jonge mensen leerden elkaar kennen, werden verliefd en trouwden uiteindelijk in 1947.

Op een boelhuis werden wat meubels gekocht, oom en tante woonden in de ene kamer en zij kregen de andere tot hun beschikking.

Toen oom Klaas in 1957 overleed bleef tante bij hen wonen. Dat was niet altijd gemakkelijk omdat ze geestelijk soms labiel was maar aan de andere kant deed ze altijd nog veel werk en waren de kinderen ook erg op haar gesteld.

Maar de ruimte was wel zo langzamerhand erg beperkt. Op zolder werden slaapkamers gebouwd en dat gaf een aardige verlichting. Toch was het huis niet ruim voor een gezin met op den duur in totaal tien kinderen, waarvan de laatste in 1965 werd geboren.

Erfenis

In april van dat jaar overleed tante Afie en erfde Jo de boerderij. Dit had ze te danken aan een broer van haar tante in Zwaag die bepaald had dat het bezit in Grosthuizen toe zou vallen aan degene die zo lang bij de fam. Kuiper had gewoond en zo lang de zorg voor haar oom en tante had gehad.

Alhoewel er nog een hypotheek op het bedrijf rustte slaagden ze er toch in om het bedrijf voort te zetten.

Dirk, als knecht begonnen, had bij stukje en beetje de koeien overgenomen en de veestapel uitgebreid van in het begin negen tot tenslotte zo'n veertig melkkoeien.

Verder moest je in de eerste jaren na de oorlog op een deel van je land verplicht tarwe telen voor de voedselvoorziening in de steden. Later kreeg je vergunning om voor eigen gebruik groente en aardappels te telen.

Behalve land in Grosthuizen was er ook nog een stukje grond langs de Hulk en daar ging je met de schuit heen om te melken. Verder liep er nog af en toe wat jongvee op het landje van Naber. Het Landje van Naber, nog steeds in gebruik bij de Wijnkers wordt tegenwoordig gedeeltelijk beheerd als vogelreservaatje door de KNNV, vereniging voor veldbiologie, in Hoorn.

In 1956 kwam de eerste trekker op het bedrijf en ging het paard weg. Ze bouwden een nieuwe stal en gaandeweg breidde de veestapel zich uit. In 1965 kreeg je subsidie als je kippen ging houden en daarom werd er toen een kippenschuur gebouwd voor 8000 kuikens die door de oudste zoons verzorgd werden.

Toen de eerste 8000 zouden komen verwachtte mevr. Wijnker een grote vrachtauto, maar alle kuikens bleken in een bestelbusje te passen. Van de subsidie kon de kamer worden opgeknapt en kwam er een echte keuken.

Na acht tot tien weken waren de kuikens groot genoeg en werden ze weer opgehaald en nam de nieuwe lichte hun plaats in. Die kuikenmesterij heeft ongeveer tien jaar bestaan.

De kinderen werden groter en voor de oudste jongens kocht de familie het huis van de weduwe v.d. Hulst.

De bedoeling was om er met twee gezinnen te wonen, maar uiteindelijk is alleen zoon Jan er ingetrokken.

In het nieuwgebouwde burgerhuis naast de boerderij heeft mevr. Wijnker nog 21 jaar gewoond, eerst met haar man die in het begin nog samen met zoon Klaas boerde.

In hun laatste jaren op het bedrijf waren er zo ongeveer 40 melkkoeien en daarnaast altijd een flinke kudde schapen. De wol bracht in die tijd nog genoeg op om in het voorjaar de voerrekening te kunnen betalen.

Mevr. Wijnker van diepen in Grosthuizen

Schoolgaan

Hoe gingen de kinderen uit die katholieke gezinnen naar school helemaal in De Goorn? Toen Jo nog te klein was om te lopen mocht ze met buurman P. Kuiper achter op de fiets mee. Maar zodra je kon liep je. Half zeven van huis, naar de kerk en dan door naar school. Daar pas at je je meegebrachte ontbijt. En ook voor tussen de middag had je brood mee. Drinken deed je aan de kraan.

Als het 's winters koud en slecht weer was reed buurman Jan Ruiter met paard en wagen naar de school. De katholieke kinderen uit Scharwoude liepen naar Grosthuizen en daar konden ze dan ook in de wagen stappen. Het werd betaald door de gemeente en het is onbekend tot hoelang dit gefunctioneerd heeft. Op een gegeven moment kwamen er in ieder geval steeds meer fietsen en fietsten de groters in ieder geval en de jongere kinderen gingen dan ook wel achterop mee.

Na de lagere school ging Jo nog voor naailes en godsdienstles naar de zusters. Voor meer onderwijs was geen geld en tijd. Boerenkinderen hielpen na schooltijd thuis of bij familie.

Ze vindt dat gemis aan scholing nog altijd jammer en ze heeft samen met haar man gezorgd dat al hun kinderen meer opleiding en kansen hebben gekregen.

Schoolbus

Misschien was de paard en wagenrit van buurman Ruiter wel een voorloper van de latere schoolbus.

Eind vijftiger, begin zestiger jaren vonden een aantal katholieke ouders dat hun kinderen droog en veilig naar school moesten kunnen. Dit naar aanleiding van een ongelukje met een kind dat ergens op het West door de harde wind in een sloot terecht kwam. Al was er met het kind niets ergers dan een nat pak, toch gaf deze gebeurtenis de start van het buscomite een duwtje in de rug.

Het was een initiatief voor de katholieke kinderen uit Scharwoude Grosthuizen en Oudendijk en de gemeente wilde niet financieel bijspringen. De kerk deed dat gelukkig wel zodat de ouderbijdrage laag kon blijven. Voor de grote gezinnen was dat noodzaak.

Alleen al uit de gezinnen van de twee zussen en twee broers Van Diepen die allemaal in het Oosten van Grosthuizen woonden kwamen 44 kinderen, dus die bus had wel klandizie. Ook toen weer kwamen de Scharwouder kinderen te voet naar de fam. Wijnker en konden daar wachten op de bus. Dhr. Ruiter-Kunst die jarenlang in het buscomite heeft gezeten vertelde hier nog wat meer over.

Toen de bus ging rijden was het een bus van Herman Beemster.

Met die bus is gereden tot ongeveer 1970 toen de gemeente van oordeel was dat ook de openbare kinderen

eigenlijk met een schoolbus moesten kunnen gaan. De stichting werd omgevormd tot een algemene stichting en de gemeente ging subsidieren. Ook werd toen de Naco later NZH voor het vervoer ingeschakeld. Dit goedlopende vervoer is geëindigd omdat steeds meer ouders hun kinderen met eigen vervoer naar school brachten en de schoolbus daardoor niet meer rendabel was. Een uniek initiatief kwam hiemee tot een eind. Vanuit de "katholieke" periode was nog een klein potje over en samen met Jo Wijnker, wier man ook zoveel jaren in het comite had gezeten is daar enige jaren geleden een goede bestemming, De Nierstichting voor gevonden.

De oorlogsjaren

In de oorlog woonde Jo Wijnker nog ongetrouwd bij haar oom en tante en werd ze geconfronteerd met onderduikers in het dorp.

In 1943 capituleerde Italië en werden veel Italiaanse soldaten als "krijgsgevangenen" door de Duitsers tewerkgesteld. Een aantal werd bij boeren in het dorp ingekwartierd waar ze voor de Duitse paarden moesten zorgen.

Bij haar oom en tante werd Antonio Jellomo ingekwartierd. Eigenlijk wilden een aantal van die Italianen, waaronder Antonio graag onderduiken in plaats van voor de Duitsers te moeten werken.

Voor Antonio werd een plaats gevonden in de katholieke kerk in Hoorn.

Tijdens een razzia slaagde Jo erin om hem, verkleed als oud mannetje, naar de Jaagweg te roeien, waar hij opgepikt zou worden. Het roeien verliep goed, maar de man heeft nog een benauwde tijd in de berm van de weg moeten wachten voordat z'n vervoer opdook. Maar uiteindelijk werd hij door een vrouw achterop de fiets naar Hoorn gebracht. Bij een controle was hij zo overtuigend oud dat ze dachten dat het haar vader was. Omdat er al veel onderduikers in de kerk in Hoorn waren ondergebracht en Jellomo erg terugverlangde naar Grosthuisen zorgde de deken van hoorn er voor dat hij de laatste tijd voor de bevrijding nog kon onderduiken bij de fam. Nic. Smal op het dorp.

Mevr. Wijnker laat een pagina van de "Vrije Westfriesche Krant" van 12 augustus 1981 zien waarin het hele verhaal, met een foto van hen beiden weer in een roeibootje, afgedrukt staat.

De Italiaan Antonio Jellomo kwam nl. na al die jaren in aug 1981 terug om alle oude bekenden in Grosthuisen nog eens te bezoeken en z'n dank uit te spreken voor hun hulp.

Tot slot zegt Jo Wijnker in haar mooie huis in De Goorn "Ik heb een goed leven".

Ledenlijst

Avenhorn
A. Bol
C. Bos
B. Deen-Leek
J.N. Dekker-Blank
P. Dikstaal
W. Geel
A. Henneman
G. Kramer-Porsius
C. Laan-Leek
J.C. van Maanen-de Boer
F. Potveer
J. Potveer
J. de Reus
E. Rus
E.J.N. Seuren
G.M. Spaans
A.N.J. Vertelman-Bron
H. Vlaar-Floris
G. Weel

Beemster
C. Schuijtemaker
A.M. Schuijtemaker

Berkhout
V.M. Dekker
G.J.M. Zonneveld

Den Haag
Th. Bosma

Dronten
L.C. van de Berg-Schuijtemaker

De Goorn
mevr. Belkom
A.Blank
J. Dekker
N. Dekker
C. Hoek
N. Koning
Co Laan
G. v.d. Lee
J. v.d. Lee
C.J. v.d. Nes
N. Verdonk
T.W. Wever
J.J. Beuving
J. Rus

Grosthuisen
Y. Aafjes-van der Gaast
J.J. Bierman
C. Bierman-Koster
K.J. Bierman
H. Böhne
G. Busman
G.G. Dolfing
T.de Jong-Beemsterboer
M. Knijn-Beemsterboer
W.J. Mans
D. Rinkel
H. van Rooijen
mevr Ruiter
P. Ruiter
D. Schuijtemaker
D.C. Schuijtemaker

N. Smal
T.H. Smal
W. Smal
C.J. Weesie
M. Weesie
M. De Wit-Belkom
J. Wijnker-van Diepen

'Gravenpolder
J. Spaans

Hensbroek
E.D. Dekker

Hoorn
mevr. Beoletto
J. Koppes

Midwoud
H. Nijholt
M. de Reus-Klok

Oudendijk
A. de Reus

Scharwoude
M. Bolluijt
mevr. Dikstaal-Beemster
C. Klaasen-Mekkering
A. Koole
K.W. Schuffel
A.A.M. Vader

Schermerhorn
J. Stet

Zwaag
K.D. Goverts

Zwolle
P. de Reus

Instellingen
Archief Westfriesche Gemeenten Hoorn
Gemeente Westerkoggenland
Ooms Holding
Rijksdienst voor Monumentenzorg Zeist